

SPRÅKLIG SAMLING

NR. 3
SEPTEMBER
1967
8. ÅRGANG

GITT UT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

„Naturlig tilnærming”

Av
Dag Gundersen

Som et alternativ til Norsk språknemnds planfaste og mandatbundne tilnærming, og til den like planfaste ikke-tilnærming som de språkkonservative organisasjonene år inn for, har uttrykket «naturlig tilnærming» vært nevnt, bl. a. av et mindretall i Vogt-komiteen, som gjerne ville ha det med i formålsparagrafen i vedtekten til det foreslalte språkvernrådet (V.-innst. s. 47/1). Det har også vært nevnt at selv om vedtekten ingenting sier om tilnærming, vil medlemmene av rådet «jo under enhver omstendighet komme til å arbeide for en tilnærming i så stor eller så liten (evt. ingen) utstrekning som hver enkelt av dem mener er rett.» (Trygve Bull i særavtum til Norsk språknemnds «Fråsegn» til V.-innst.).

Om en tenker seg en «naturlig tilnærming» som skal følge andre retningslinjer enn den Norsk

språknemnd følger — og som nemndas talsmenn selvsagt vil hevde er naturlige — må en legge vekt på at det nye rådet jo skal samle representanter med aldeles ulikt språklig grunnsyn. Derfor må en eventuell tilnærming gå ut fra det som er *akseptabelt* for folk som ellers ser ulikt på en rekke sentrale språkspørsmål.

De som har stelt med den offentlige språknormeringen har ikke lagt særlig stor vekt på hva som er akseptabelt for den enkelte språkbruker. Det har vært antatt at den enkelte får finne seg i å følge flertallsvedtak. Som kjent har dette synspunktet, hvor soleklart det enn kan virke, møtt så mye av motbør og skuffelser at det akkurat for øyeblikket står i en nokså uviss stilling. Samme hva en mener om dette, kan en trekke den lerdommenen av språksituasjonen i dag, at det har store konsekvenser for språkrøktsarbeidet hva den enkelte vil eller ikke vil gå med på, ut fra et emosjonelt språksyn som godt kan gå på tvers av det språkvitenskapelige.

Om det gikk an, som en begynnelsen på et bredere anlagt språk-

lig samarbeid, å finne felter hvor en kunne komme noen vei uten å krenke verken språkvitenskapen eller en god del av språkbrukerne, måtte dette være nyttig på alle måter. Jeg vil gjerne trekke fram et par muligheter.

Over til side 4

Skal nynorsken gå under med flagget til topps?

Se side 2

Taktikk eller ny kurs?

Se side 5

Lat oss få samnorsk!

Se side 4

Vil den gamle litteraturen dø?

Se side 9

Skal nynorsken gå under med flagget til topps?

Spreidde merknader til „Målreising 1967“

(Våren 1966 sette Noregs Mållag ned ei målpolitisk programnemnd som skulle vurdere språksituasjonen og nynorskens stilling i dag i sammenheng med heile det kulturelle og sosiale livet i landet og dra opp retningsliner for målarbeidet i framtida. Nemnda legger fram tilrådinga si i boka «Målreising 1967» (Det Norske Samlaget). Det er nå tanken at tilrådinga skal tas opp til debatt omkring i dei lokale mållaga. Til neste år skal så dette være hovedemnet på landsmøtet i Noregs Mållag. Meininga er å prøve å komme fram til vedtak om et nytt, samlande målprogram for samskipnaden, der tilnærmingsslina blir definitivt oppgitt.)

«Målreising 1967» er ei særskrevne bok, full av råkande formuleringar som ein gler seg over under lesinga. Det meste av det som blir sagt, er slikt som dei fleste leserane sikkert kan akseptere og si seg samde i. Av og til får ein likevel lyst til å sette et lite spørsmålstegn i margen. Ein har ikkje *alltid* inntrykk av at nemnda har full dekning for dei påstandane ho setter fram.

Er den språklige motsetnaden mellom bokmålet og det levande, dialektprega talemålet nødvendigvis så djup i dag? Det kjem an på kva slags bokmål ein tenker på. Spranget er stort frå «Morgenbladet» til Fønhus. Det er ingenting i vegen for å skrive bokmål med like norsk stiltone som i den beste nynorsk. Og ungdommen av i dag

gjør det, i alle høve viss han har ein dugande lærar til å rettleie seg. Men substantivsjuknen kan sjølsagt ofte være lei — både i den eine og den andre målforma! — Og på den andre sida: Kor oppblanda og utvatna er den dialekten ein jamfører med? Ja, for *reine* målføre fins som kjent ikkje lenger, verken sør eller nord i landet. Og kor stor skilnad er det ikkje ofte mellom språket hos ein syttiåring og ein syttenåring i ei og same bygd! Det er jo ikkje lenger dialektane som påvirker skriftmålet, men omvendt. Boka gjør også merksam på dette. Og skriftspråket det er tale om, er i ni av ti tilfelle et heller konservativt bokmål. I tillegg til dette forholdet kjem så også den sterke muntlige påverknaden frå radio og fjernsyn og andre media. Kor blir det da til slutt av sjølve grunnlaget for nynorsk?

Det heiter seg at nynorsken har ført til språklig frigjøring og løyst ut bundne krefter i folket. Ja, det er sant og visst. Men skal denne frigjøringa bli røyndom, må nynorsken bygge på det røynlige målgrunnlaget, seier nemnda. Da må ein spørre: Bygger den offisielle nynorsken i dag på et slikt grunnlag? Det mangler dessverre ikkje så lite på det. Først i 1938 fikk vi ei nynorskrettskriving som i det heile kunne kalles ein samnemnar for folkemålet i *heile* landet. Men den gikk ikkje langt nok. Nynorsken tok et nytt og gledelig steg framover gjennom lærebok-

normalen av 1959, men ennå tar han ikkje nok omsyn til bymåla. Så spørst det da om nynorskieraane makter å følgje med tida. Dessverre er det lite i denne tilrådinga som tyder på større fram-syn nå enn før. Jo, nemnda gjør framlegg om mange positive *vedtak* som sikkert kan få sitt å si. Men når det gjelder hovedproblemene — rettskrivningsnormeringa — da roper nemnda samrøystes: Konsolidering! Det skal visst alltid være nynorskens triste lagnad å ligge tjue år etter si tid. Hadde 1938-reforma komme i 1917, kunne mangt sett annleis ut i dag.

Trass i dette snakker nemnda om å gjøre nynorsk til bynorsk. Det er ganske enkelt *uråd* med den normen som gjelder nå. Tale-målsunderlaget er altfor snevert til det. Men bortsett frå dette: Kor mange målfolk fins det som har moralsk mot til å kreve nynorsk-opplæring for barna sine i byen? Alle er vel ikkje overtydde om at det er rett overfor barna å gjøre det heller. Da ville det ha langt meir for seg om nynorskfolket stødde sterkare opp om oppnorkinga av bokmålet, t. d. ved å røyste for radikalt bokmål der dei har høve til det. Det er all grunn til å streke under det nemnda seier om just dette: *Det er ikke likegyldig for målfolket korleis bokmålet utvikler seg.* Det kan sis sterkare enn det: *Det er like godt målarbeid som noe anna å bruke og agitere for et konsekvent radikalt*

Over til side 7

SPRÅKLIG SAMLING

Redaktør: Knut Kvigne, Nedre Kalbakkvei 2 D,
Oslo. Tlf. 25.19.74.

Ei realistisk målreising.

Det kan ha hatt sine heldige sider at språkstriden opphavelig var mye oppblanda med nasjonalromantikk. Kanskje framveksten, både av nasjonen sjøl og ei oppnorskning av målet, trengte til det.

Men vi burde i alle høve forlence siden ha frigjort oss fra det ei hard, realistisk tid.

Det ligg ingen språkappell i nasjonalromantiske forestillinger til folk i ei tid som har opplevd frigjøring av atomkreftene, automatikk og romferder. Heller ikke til et folk som til krigens tid hadde levd sin temmelig isolerte tilværelse, og så brått må nytte alle former for kontakt med heile verda omkring for å kunne overleve.

Dette folket er opptatt med å trenge inn i og forstå omverda og alt det nye den byr på: det strever med å lese fremmede aviser, høre på radio så langt borte fra som apparatet bærer, det tilegner seg litteratur fra alle kanter i oversatt form, og flere og flere søker opp bøkene på originalspråket.

Enda sterkere enn de fleste kanskje er merksam på, er strømmen av teknisk litteratur og tidskrifter på alle språk som indekseres, studeres og delvis oversettes fordi vi enten må mestre dette problemet, eller sakke akterut i teknisk-økonomisk utvikling.

Fra disse kildene dukker det opp nye teknologiske omgrep, nye ord og definisjoner en aldri har hatt før. De kan springe ut av matematiske likninger, og krever en beskrivelse, en betegnelse, el-

ler definisjon med et eneste ord.

Og ordet kommer til oss utefra gjennom alle slike former for informasjon. Og mange — som akkurat ordet informasjon — får videre betydning — blir brukt og satt inn i setningssammenheng på andre måter enn før. Nesten som også X, Y og Z er anvendelige til så mange ting.

Sannelig, det burde være på tide å innse at det blir mindre og mindre å suge opp fra nasjonalromantikkens dager, og dødsens alvorlig for den som har otte for at språket vårt ikke skal bli så gjennomsyra av fremmed påvirkning at det ikke blir noe att av det. (Penetrert heiter det forresten for lenge siden i norske, tekniske tekster.)

Målreisinga har alltid vært upraktisk. Den har rid litt for mye på prinsipper, ja ofte så mye at livet omkring er blitt glømt; til en er blitt stående og hakke og

hakke om ting som er likesæle for det menneske som står midt opp i dagens utvikling.

Vi har rensa og finsikta målet, og vært så opptatt med å verne det, at vi er i ferd med å drepe dyrkinga.

Andre språk, som det virkelige verdensspråket engelsk, har derimot alltid hatt råd til å ta opp i seg massevis av fremmend påvirkning på en slik måte at det har gjort det fremmende til sitt.

Mens vi — lar derimot grammatiske endringer fra engelsk mer og mer følge med de nye orda inn i vårt daglige språk.

Enten resultatet er godt eller dårlig, så synes det ofte som om vi overlater mer av denne «dyrkinga» til reklamebyråer enn til språkfolk.

Ikke så få har kasta seg over en viss pessimisme professor Magne Oftedal gav utrykk for i dette bladet i si tid. (Nå — han var nå likevel ikke villig til å gi opp).

Men trenger vi ikke heller å kalle slike synspunkter for *realisme*, og så prøve å finne det virkelige utgangspunktet, godt eller sviende vondt, til å tufte ei målreising 1967 på?

Er De en av dem som har glømt

å betale for 1967?

I så fall vil De finne en postgiroblankett innlagt i dette bladet. Vi legger bare inn blanketter til dem som står til rest med betaling. Så nå vet De det!

GAVER

mottatt i tida 27. april—25. august:

Tomas Refsdal 25, Å. Aakvik 25, Å. Salveson 100, H. Bergersen 10,
G. Gravem 20, P. K. Aamo 35, Jan Vidar 20.

Livsvarig medlemskap

100 kroner:

Ågot Aakvik, Levanger
Åmund Salveson, Oslo

LAT OSS FÅ SAMNORSK!

Landslaget for Språklig Samling har kome med framlegg om ein samlenormal. Det er ikkje vanskeleg å peike på ting i denne som det kan vere delte meininger om. Men det som samlar, er så mye meir enn det som skil. Med samlenormalen vil vi få gjennomført hokjønnsformene. Hokjønnsorda vil få a-ending i bundi form eintal, og inkjekjønnsorda vil få a-ending i bundi form fleirtal. Vi vil få gjennomført diftonger, og vi vil få norsk verbalbøyning. Med desse forandringane vil det meste som skil mellom dei to måla forsvinne. For all skoleungdom i landet ville dette bli ei herleg reform. Ein kunne då samle seg om å lære eitt mål istadenfor to.

Det kunne nok vere ønskeleg med færre dobbeltformer, og med noe godvilje kunne det la seg gjøre å redusere desse nokså mye. Vi måtte kunne ta vekk ein heil del unorske former, særleg når ein har minst like gode og vanleg brukte folkemålsformer til erstating (ho, høg, låg). Like eins kunne ein ta vekk gamle nynorske former som er lite brukte i folkemålet (t. d. blæs, bles). Mesteparten av parantesformene i Alfabetisk ordliste måtte kunne strykast. Dette ville gjøre målet greiare og lettare å lære. Beste målet ville ein vel få dersom ein la nynorsk til grunn og fekk ein ekspert til å sette opp ein normal som bygde på radikalt nynorsk og elles godtok former fra den andre kanten så langt det var naturleg og det ikkje braut for sterkt med stilten. Men dette er truleg ikkje gjennomførleg. Samlenormalen i den form han føreligg, ville også bli eit veldig framsteg.

Det er rart at noen kan ha noe imot ei slik reform. Motstanden er nok heller ikkje så stor som somme vil ha det til. Når ein snakkar med folk om målspørsmål, får ein det inntrykk at omlag alle ønsker samnorsk gjennomført. Dei reaksjonære krefte har lenge drive eit høgt spel i denne saka. Dei snakkar m. a. om språktvang. Språktvang er det nok også mye av, men den kjem ikkje frå dei som vil sette folkemålet i høgsetet. Den kjem frå den andre kanten. Kva kan t. d. vere grunnen til at det svært lenge nå har vore omlag uråd å få lærebøker med samlingsformer? Blir det ikkje på denne måten lagt hindringar i vegen for tilnærminga? Ei av dei største oppgåvene for dei som vil verne om norsk folkemål, er å få rive ned desse stengslene mot ei naturleg utvikling. Dette er ei oppgave for Språklig Samling. Er det nødvendig, må ein syte for å få eit statsforlag til å ta seg av denne oppgåva.

Dersom Stortinget følgjer den lina det hittil har følgt i målspørsmål, vil ein få godkjent samlenormalen i den form han føreligg eller med små endringar. Alle som ønsker det, kan då få høve til å samle alle krefter på å lære eitt norsk mål. Dei andre vil få høve til å halde fram med dei konervative formene i bokmål og nynorsk. Det vil ikkje bli språktvang for noen.

Dersom dette blir gjennomført, er det truleg at utviklinga mot eitt norsk mål då vil skyte veldig fart. Det er nok dette som er årsaka til den sterke motstanden frå dei som ønsker å verne om danismene i bokmålet.

T. M.

"Naturlig tilnærming"

Forsatt fra side 1

Først to sitater om dialekt:

Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur, *Orientering om riksmalet* (1965) § 21:

«Det finnes dialekttalende som har vendt seg mot riksmalet fordi de i riksmalstalende miljøer er blitt møtt med en hånende innstilling til dialekten. En slik reaksjon overfor dialektene — og medmenneskene — røber uforstånd og taktløshet og er sterkt å beklage; men det er vanskelig å innse hvorledes sproglige reformer skulle kunne ráde bot på forholdet.» ...

Noregs Mållag, *Målreising 1967* s. 33:

«No er det nok så at måla er ei meir eller mindre oppblanda. Men vi må slutta med å måla dialektane med språklege idealmål. Vi får rekna alle dialektar, same kvar dei er i landet, som gode av di dei er naturlege og autentiske uttrykk for levande menneske. I staden for å byggja på idéar som ikkje kan vinna fram, fordi dei er utan grunnlag i det menneska opplever som sitt eige, bør vi leggja vinn på å få folk til å sjå samanhengen mellom målføra og nynorsken. På den andre siden må vi ikkje krevja eit hamskifte av dei som ikkje er vaksne opp med ein av dei «gode» dialektane.»

Fra den ene siden blir det uttrykt sympati for dialektene, og denne gang i en helt klar og autoritativ uttalelse. Likeså fra den andre siden, hvor det endatil blir understreket at slike mål som før ikke var helt til takke, nå er å se på som gode og brukbare. All denne godhugen må kunne utnyttes praktisk, og nettopp fordi disse uttalelsene er såpass romslige, byrde et godt grunnlag til det. Særleg er det naturlig å tenke på *ordforrådet* i dialektene. Der er kilder som verken riksmalet eller nynorsk har brydd seg om å tappe, riksmalet for ikke å bli blandet opp med ord som uten videre kalles «nynorsk» enten de er normalformer eller dialekt, og nynorsken for ikke å bli utspedt med ord på -he(i)t og -else og gjen- og spiseosv., som kalles danske, hva de oftest er, men ikke norsk folkemål, som de også er. Når riksmaalsfolk ofte hevder at nynorsk mangler uttrykk for abstrakter, kan en ikke

uten videre feie dette av. Men anklagen rammer i langt mindre grad dialektene, som aldri har vært særlig preget av purisme, men assimilert en mengde låneord (bl. a. nettopp abstrakter) som ikke har sloppet inn i nynorsken. Skilnaden i ordforråd mellom talt folkemål og skrevet normalnynorsk merker en fort når bygdefolk blir intervjuet av NRK, og sier «samvittighet» og «stygghet» og «ergrelsar» og mye annet som for dem ikke er knot, men vanlig hverdagsmål.

De to uttalelsene jeg siterte ovenfor kan tyde på at Språklig Samlings håp (Samlenormalen s. 2) om å bli kvitt både «danskekomplekset» og «folkemålskomplekset» kanskje blir oppfylt en dag, dersom begge mål kan få et videre talemålsgrunnlag enn de har nå.

Et offentlig normeringsorgan kan bidra til det, ikke ved påbud, men bl. a. ved å sette sin autoritet bak naturlige norske alternativer til dårlige lånord, og ved å trekke pressen og næringslivets folk inn i et praktisk samarbeid om *terminologi*, også her med tanke på at resultatene skal kunne godtas av brukerne.

I sammenheng med dette vil jeg gjerne komme inn på ordforrådet i begge mål slik det ter seg i ordlistene. Så lenge én og samme elev skal kunne begge mål, virker det ikke urimelig å gi ham de nødvendige språklige opplysninger på ett og samme sted. Da må en altså redigere sammen bokmål og nynorsk. Men da får en også, helt gratis, øye på ulikheter som dem jeg har stilt opp nedenfor, med B for bokmål og N for nynorsk:

B	N
arkivalier	arkivalia
boble	buble
bøssing	børsing
ete, spise	ete (noen spise-i sms.)
forsagt	forsakt
fyraben(d)	fyraben
ganglie, ganglion	ganglion (men: gangliecelle)
husvær(e)	husvære
høglytt	høglydt

hølke(n)	hylke
kjemikalie	kjemikal
kusma	kusme
pappa	pap(p)a
pelle (plukke)	pele
regalier	regalia
rosse (sjø-)	rose
-tent (rom-)	-tennt
ånder (ski)	onder

De som har satt seg inn i rettskrivningsarbeid fra gammelt av, vil visst kjenne igjen et slags grunnlag for de fleste av disse ulikheterne. Men er det nødvendig å plage elever med slikt? Skulle «naturlig tilnærming» være mulig noe sted, måtte det vel være her. Det gjelder ikke bare oppslagsformen, men også bøyning. Plassen rekker ikke til å stille opp en oversikt over bøyningen av svake verb sett samlet for B og N, men jeg vil se den som kan holde fra hverandre verb som f. eks. i presens *skal* ha -er i begge mål, *kan* ha -er i begge og dertil N -ar, og *skal* ha N -ar og B -er. — Er det helt nødvendig at *bast* bare er -en i B og bare -et i N? — *kjede* bare -a i N og bare -en el. -et i B? Slik kunne en holde på lenge. Rarite-

tene blir gjerne forsvarst enten 1) som deler av «et system», «en rekke», eller 2) med at det er så lett å rette på dem at det aldri er blitt gjort. Selv har jeg våget meg til å likestille *amplitude* og *amplitide*, enda ordlistene før hadde N -u- og B -y-. Og det er nettopp på den måten slike detaljer smått om senn blir endret, nemlig ved at den enkelte ordlisteforfatter «gjør noe ved det» og eventuelt får endringene godkjent sammen med resten av lista. Dette er enærverdig metode med tradisjon tilbake til Aars' rettskrivningsregler fra forrige årh. Men skal det først være et sentralt offentlig organ for språkrøkt, skulle en tro det ville finne et bra arbeidsfelt her, bra fordi det kan komme noe nyttig ut av det uten at altfor mange ergerer seg over det.

En del av dette kan virke som flisespikking. Men slike detaljer er ikke uvesentlige; språket blir et mer håndterlig uttrykksmiddel for den enkelte når detaljspørsmålene blir tatt opp og løst. Og det trengs et stort arbeid med *detaljer* i begge mål, uansett hvem som skal gjøre det.

TAKTIKK ELLER NY KURS?

Av Leif Egerdal

Høsten 1966 uttalte redaktøren av tidsskriftet ORDET i et intervju: «Hjem som helst kan skrive i dette tidsskriftet, men det må være på riksma!»

En innsender i «Arbeiderbladet» kritiserte denne uttalelsen på bakgrunn av at Riksmaalsforbundets organ også har en programerklæring i sin undertittel: «Tidsskrift for fri sproglutvikling».

Riksmaalsmannen Erling Granholt rykte ut for å forsvare Ebba Haslund, og ble i den sammenheng provosert til å svare på spørsmålet: «Hva er *frei sproglutvikling*?»

Svaret var — merkelig nok — så klart at det kunne ha vært satt fram av en samnorskemann: Det er «at sprogets brukere (forfattere og skribenter forøvrig) skriver slik det er naturlig for dem, og at deres skrivemåte, deres normering be-

traktes som *et tilbud til folket forøvrig».*

Men så fikk Erling Granholt en ny utfordring, nemlig å opplyse om virkelig *alle* skribenter fikk lov til å skrive «slik det er naturlig for dem» i organer som går inn for «fri sproglutvikling», f. eks. i ORDET og i AFTENPOSTEN.

Erling Granholt tok av en eller annen grunn ikke imot denne utfordringen, men «tausheten» sa heller ikke så lite —.

Imidlertid har det hendt noe «uvantlig», — og også gledelig:

Redaktøren av ORDET har bedt professor Gutorm Gjessing om å skrive en artikkel om sameproblemene, (ORDET nr. 2-1967), og denne artikkelen («Sameproblemene er ikke vårt raseproblem») er slett ikke skrevet med pekefingeren i

Over til side 8

LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Medlemspenger, kr. 10,— pr. år for dem som har eiga inntekt, og kr. 5,— pr. år for andre. Bladpenger kr. 5,— pr. år. Postgiro 16 378.

Formann: Rakel Seweriin, Stortinget, Oslo 1, tlf. 41.38.10

Sekretær: Lars S. Vikør, Postboks 636, Oslo 1

Kasserer: Ivar Hundvin, Postboks 636, Oslo 1. Tlf. 41.77.00

Kontaktmenn

Det er klart for alle at Språklig Samling har lite, eller nesten ingen ting av midler til å hjelpe seg med.

Vi holder det gående med gratisarbeid, litt slit og mye mas på dei interesserte. Men noen kontanter må vi også ha for å komme igjennom. Derfor legger vi ved postgiroblanketten i dette nummeret.

I dette øve vil vi også minne om kontaktmennene våre som, om det høver best, vil sørge for å sende videre til oss det De betaler inn, enten det nå er en rest, eller nytt abonnement.

For oversiktens skyld, trykker vi her oppigjen lista over kontaktmenn:

Lektor Anton Martin Omholt, Veme pr. Hønefoss.

Lektor Tormod Eitrheim, Odda.

Rektor Anders Steinsholt, Kr. Augustsgt. 7, Halden.

Steinar Bergseng, St. Tanks gate 8, Halden (kontakt for Halden off. lærerskole).

Skolestyrer Leif Egerdal, Ullsteinsveg 22, Sarpsborg.

Apoteker Håkon Gjertsen, Greåker apotek, Greåker.

Lærer Kay Olav Winther, Fagertun 4 c, Jeløya.

Forfatteren Bjørn Rogen, Drøbak.

Skolestyrer Lars Sødal, Boks 16, Lørenskog.

Stipendiat Lars Roer, Vollebekk.

Kommunekasserer Bjørn Herdlevær, Midtskogen 24, Skedsmokorset.

Harald Løvaas, Tomt 93, Balnes, Fet.

Skolestyrer Håkon Thomassen, Eidsvoll.

Skolestyrer John Huseby, Vang på Hedmark.

Lektor Per Eggen, Lærerskolen, Elverum.

Håkon Arnljot Sukke, Ljørdalen skole, Trysil.

Lærer Bjarne Grandum, Tynset gymnas, Tynset.

Lærer Reidar Bækkelund, Brummunddal.

Dr. philos. Helge Ytrehus, Messenlivegen 28, Lillehammer.

Lektor Johs. Myhren, Vinstra.

Odd Bakke, Otta.

Lektor Chr. Brekke, Gjøvik høgre skole, Gjøvik.

Lektor Magne Aksnes, Nesbyen.

Lektor Anton Martin Omholt, Veme pr. Hønefoss.

Egil Hekneby, Boks 33, Spikkestad.

Lærar Ove Byrkjeland, Boks 72, Hokksund.

Forfatteren Kåre Holt, Holmestrand.

Lektor Einar Frøyshol, Strandveien 25, Horten.

Skoleinsp. Einar Tønnesen, Nøtterøy.

Herredsagronom Ole Dehli Riiser, Brunlanes kommune, Larvik.

Lektor Ola Halvorsen, Den høgre skolen, Skien.

Skoleinspektør Reidar Åvik, Akkerhaugen i Sauherad.

Lærer Odd Hansen, Tuddalsgata 2, Notodden.

Laboratorieassisten Tomas Refsdal, Sam. Eydes gt. 203 a, Rjukan.

Rektor Halvor Dalene, Bø i Telemark.

Skolestyrer Knut Opheim, Lunde i Telemark.

Lærar Tarald Nomeland, Valle i Setesdal.

Lektor Svein Hofseth, Arendal høgre skole, Arendal.

Lektor Torkel Magnusdal, Johan Øydegards veg 31, Kristiansand S.

Lærar Olav K. Nomeland, Laudal.

Lektor Pål Bakken, Ringvegen 31, Flekkefjord.

Lektor Tormod Eitrheim, Odda.

Politifulmektig Bjarne Sinlo, Ryfylke-gata, Haugesund.

Stud. med. Rune Birkeland, Luice Wolffs gate 3, Bergen.

Kjell Haugland, Vårdal, Ytre Arna.

Skolestyrar Reinh. Høydal, Ulsteinvik.

Lektor Thomas Vinje, Sykkylven.

Øyvind Eik, Sekken i Romsdal.

Lærar Halfdan Grimsmo, Nesjestranda.

Jon Melkild, Sunndalsøra.

Ing. P. K. Aamo, Glærem i Surnadal.

Lektor Jostein Kallset, Tingvoll.

Olaf Næsset, Uthaug.

Apoteker Brynjulf Tangen, Kyrksæterøra.

Veterinær Olav F. Singstad, Fannrein.

Skolestyrar Jens Winsnes, Storås.

Lærar Reidar Morset, Selbu.

Lektor Gudbrand Bækken, Sjögata 30, Levanger.

Lærer Per Ekker, Verdal.

Skoleinspektør Erling Høyhilder, Malm.

Lensmann Birger Øverås, Kolvereid.

Asbjørn Stordal, Trofors.

Skoleinspektør Jorolv Aune, Mosjøen.

Jordskiftetekniker Arnljot Skogheim, Re-veheigt. 36, Grubhei, pr. Mo i Rana.

Rolf Stølseth, Skjerstad.

Lærar Dagmar Blix, Storfjordvik pr. Stamsund.

Lærar Jens Finstad, Fridheim.

Sverre Sand, Ballstad.

Skolest. Arne S. Jacobsen, Henningsvær.

Jens Larssen, Sjøvegan.

Lærer Harald Hansen, Espenesbogen, Troms.

Eilif Karlsen, Troms off. lærerskole, Tromsø.

Gunnar Mathiesen, Berlevåg.

Nik. Vorren, Bjørnevatn.

Språkgallup

Riksmålsforbundet sendte nylig ut resultatet av en Gallupundersøkelse det har foretatt. Her er utdrag av den offisielle meldinga:

Riksmålsforbundet og «Frisprog» har gitt Norsk Gallup Institutt i oppdrag å foreta en undersøkelse av folks holdning til forskjellige spørsmål i språkstriden. Riksmålsforbundets formann, høyestreteadvokat J. B. Hjort, sa da han presenterte resultatet av undersøkelsene at flertallet i folket er mot påbudslinjen i disse spørsmål og for en større toleranse. Gallupen har også foretatt en differensiering når det gjelder de spurtes politiske orientering. Den viser at påbudslinjen i språkspørsmål ikke har flertall i noe politisk parti.

Spredte tall fra gallup-undersøkelsen: 55 prosent av de spurte går mot forbud mot tradisjonelle riksmålsformer. 57 prosent går inn for at foreldrene selv skal få velge den målform deres barn skal undervises i på skolen. 27 prosent går mot dette. 63 prosent mener at artianerne selv bør få velge målform for sidemålsstilen til examen artium. 59 prosent går inn for riksmålsformer må kunne benyttes av offentlige tjenestemann i Kringkastingen. 55 prosent mener at de to seksjonene i språkvernrådet som Vogt-komiteen foreslår, skal behandle sine språkspørsmål hver for seg. 21 prosent går inn for at begge seksjoner sammen skal bestemme rettskrivningsregler for begge målformer. 86 prosent mener at eieren av fast eiendom selv skal ha rett til å bestemme hva eiendommen skal hete og hvordan navnet skal skrives. 7 prosent går inn for at departementet i samråd med offentlige navnekonsulenter har hånd om dette.

61 prosent mener at en offentlig tjenestemann bør kunne svare på et brev i den målform han mener å beherske best, og ikke nødvendigvis svare på det mål brevskriveren benytter. 86 prosent av de spurte (ca. 2000 for hvert spørsmål) bruker selv bokmål når de skriver, mens 14 prosent bruker nynorsk. 39 prosent som hadde nynorsk som undervisning på skolen har gått over til bokmål i skriftlig framstilling, mens 2 prosent av dem som i skolen hadde bokmål som undervisningsspråk, er gått over til nynorsk.

En delegasjon fra Riksmålsforbundet har overrakt resultatet av Gallup-undersøkelsen til Stortingets presidentskap og til kirke- og undervisningsminister Kjell Bondevik.

Skal nynorsken gå under

Forsatt fra side ②

bokmål. Dei radikale kreftene på bokmålssida fins, men dei trenger all den hjelp dei kan få, og det er bare målfolket som kan gi hjelp som monner. Bare ved å stå sammen kan desse to gruppene, som i grunnen har samme målet, nå fram til et lykkelig sluttresultat.

Om lag samtidig med at denne tilrådinga blei publisert, kom det ei kort og lakkisk melding frå Statistisk Sentralbyrå som viser at prosenten av nynorskelevar i grunnskolen nå er kommen under tjue (19.4), for første gang sia

slutten av trettiåra. Bare på dei siste ti åra er tilbakegangen bortimot fem prosent, og det er ingen ting som tyder på at det blir mindre i neste tiårsfolk. Ein kan vel heller sjå på denne siste rapporten som begynnelsen til slutten for nynorsken som skolemål.

Ein skulle vente at konklusjonane frå nemnda ville være sterkt prega av den alvorlige situasjonen nynorsken befinner seg i. Men nei, slik er det ikkje. Midt oppi ei krisetid som ingen ser slutten på, kunngjør nemnda med brask og bram at «samling om eit sammorsk mål er ikkje noko realistisk framtidsperspektiv i dag». Ja, kva er det da som er realistisk? Jo, meiner nemnda, det er å *avvise tanken om all vidare tilnærming til bokmålet!* «Hit, men ikkje lenger», heiter det nå. Og korfor dette drastiske brottet med sammorsklinna?

Av to grunnar, seier nemnda:

- 1) Den andre parten viser ingen vilje eller evne til å komme nynorsken til møtes.
- 2) Nynorsken står i fare for å miste dei særmerke som gjør den til et sjølstendig mål.

La oss stanse opp litt ved dette.

Det er dessverre så altfor sant at det har gått smått med fornorskinga av bokmålet etter krigen. Dette vil alle nynorsk- og sammorsktilhengrar beklage, men det spør om vi nå ikkje er komne til et stadium i utviklinga der *behovet* for ei vidare oppnorskning av bokmålet knapt er til stades blant gjennomsnitts bokmålsfolk. Dette er i så fall neppe bare et resultat av den konservative måltvangen og riksmålspropagandaen, men også fordi utviklinga jo trass i all motstand frå riksmålshold har brukt bokmålet godt over på ein norsk målgrunn, og at dette bok-

målet nå får sterkare og sterkare innverknad på folks språkvanar, etter kvart som dialektane går meir og meir i oppløysing. Såleis vil både viljen og evna til vidare tilnærming til nynorsken naturlig nok bli stadig meir svekka.

I ein slik situasjon kan målfolket gå to vegar:

Enten nekte å fire ein tomme, forsøkse seg i dei posisjonar det har, lage motstandsreir, «pinnsvinstillingar», mens motstandaren legger stadig større og større område under seg. Alle veit at denne takikken bare kan føre til et fullstendig nederlag for nynorsken. Og det vil ikkje ta mange åra før han er rent i senk for godt, så fort som urbaniseringa og kommersialiseringa går for seg i våre dagar. Naturligvis vil nynorsken likevel eksistere i lang tid som et reint litterært mål, men han vil ikkje lenger bli noe bruksmål for folk flest og vil få liten betydning som kommunikasjonsmiddel i samfunnet.

Eller fortsette på samarbeidslina og være førebudd på å justere nynorskrettskrivinga etter kvart som målutjamninga går vidare i retning av et temmelig einsarta talemål over heile landet. Helst skulle Språknemnda med sine spesialistar lede normeringsarbeidet på ein slik måte at vi ikkje stadig opplever at nynorskfolk går over til konservativt bokmål, fordi dei finner nynorsken så gammalmodig og tungvint at dei ikkje greier å uttrykke seg adekvat i dette mediet som teoretisk skulle ligge så godt til rette for dei. For ingen må fortelle at det er *bare* snobbeskap og jáleri når folk i moden alder skifter målform. Sjøltilliten er det visst heller ingenting i vegen med blant landsens folk nå til dags. Det er lenge sia bøndene stod i

veggrøfta med lua i handa når ein tilfeldig byslusk for forbi. Vi må erkjenne at nynorsken med sine mange sterke sider også er et vanskelig språk å lære for den som vil mestre det fullt ut. Tenk bare på den innvikla samsvarsbøyninga og på alle dei ulike typane av presensformer ein skal holde greie på. Og tenk på dei strenge krav til ordtilfanget som framleis blir stilt! Har ein ikkje ein svært god dialekt så arkaisk som ein kan få han, problematisk nok.

Et ekstra problem er det at nynorsken ikkje har følgt fort nok opp med utlikning av unødvendige ortografiske ulikheiter. Sjøl for ein halvgammal harding, som vel skulle ha bakgrunn i ein dialekt så arkaisk som ein kan få tan, fins det mange større og mindre irritasjonsmoment på just dette feltet. Det er faktisk slik at ein både titt og ofte finner at bokmålsrettskrivinga passer ein bedre. Mange tar da sjølsagt konsekvensen av dette og går over til bokmål, og da gjerne bokmål av det mest konservative slaget. Det er nå eingong langt mellom idealistane i målspørsmål som i andre spørsmål, og overmenneske fins det få av...

Og det er ikkje bare det skriftlige som kan volde problem. For ein vestlending som vil snakke bokmål, kan det være vanskelig nok å svegle forma *jeg*, men *dykk* i normalisert nynorsk fell ikkje stort lettare.

Nemnda seier det slik:

«Nynorsk skriftnormal... fell i hovudsaka naturleg for *dei fleste som nyttar målet.*» (Utheva her.) Dette er jo forsiktig sagt. Men kva med alle dei som *ikkje* nyttar nynorsk. Kva er grunnen til det? Før nynorsklearane gir seg sjøl et ærlig svar på det spørsmålet, og

tar konsekvensen av det, kan dei ikkje vente seg ny framgang for et riksmaål som skulle ha sin styrke i at det er tufta på heile folkets naturlige talemaål. (Med all respekt for vestlendingane: Innen målrørsla har dei hatt — og har dei — altfor stor makt. Til skade for sak, og i det lange løp sikkert for seg sjøl og.)

Til punkt 2).

Er det noe mål i seg sjøl for nynorsken å fortsette som et sjølständig mål? Det er vel nokså opplagt at ei gradvis tilnærming mellom målformene vil tvinge seg fram, samme kva ein gjør eller ikkje gjør. Vi vil da rettnok komme til et punkt i utviklinga der det må bli underordna om ein skriver bokmål eller nynorsk. Men dette forholdet vil da virke begge vegar! Dei to vil bli variantar slik radikalt og moderat bokmål er det nå. Men dette er vel ingen ulykke. Er det ikkje dit vi vil, dei fleste av oss? Ja, vi veit nok at det ennå fins ei handfull bakstreaterar som ikkje riktig vil gi slepp på 1917-rettskrivinga. Dei fleste av dei er å finne i denne nemnda. Da skal ein ikkje undre seg over nemndas konklusjonar heller.

Det er et lagnadstungt standpunkt nemnda har tatt. Vi bør ikkje legge fingrane imellom denne gangen, men si det som det er: *Ei samling av dei ulike fraksjonane på nynorsksida er utenkelig på desse premissene.*

Alle overtydde samnorskfolk på nynorsksida — og det er mange — vil sikkert reagere sterkt på den kuvendinga som det her blir lagt opp til. Skal ein bruke taktikk, må han være god, ellers er det verre enn ingenting. Men ennå er ikkje sakavkjørt. Ennå har målgeneralane sjansen til å nytte god, gammal feltstrategi for å ber-

ge det som berges kan. Den som ikkje er sterk nok, bør være klok nok til å trekke seg tilbake i god orden. Ennå er det kanskje ikkje for seint å redde over i framtidens nynorsken noe av det som burde være hovedsaka — a-endingar, diftongar og et saftig heilnorsk ordtilfang. Men da må ikkje nynorsken få isolere seg og risikere å krepere i et lufttomt rom.

«Tilnærmingsslina kan ikkje lenger koma på tale for nynorsken.» Nynorsken skal tydeligvis gå under med flagget til topps. *Nei.* Så lett skal ikkje motmennene våre på riksmaálssida få det.

Nemndformannen Berge Fur skriver i Norsk Tidend så vakkert om programmet han har vore med på å forme:

«Vi må sjå oss om i samfunnet vi lever i,» sier han, «vera opne for det som er nytt... Målrørsla må vera notid og framtid meir enn fortid.» Sjeldan ser ein større mishøve mellom liv og lære.

Taktikk eller ny kurs?

Over fra side 5

Riksmaálsforbundets ordliste. Redaktøren har derfor for sikkerhets skyld satt inn flg. fotnote på første artikkelside: «Efter forfatterens ønske er hans rettskriving ikke forandret.»

Det faktum at en samnorskemann — så vidt jeg kjenner til — for første gang har sluppet innom permene i ORDET, har visst gitt somme riksmaálsfolk et sjokk. Det «verste» er kan hende ikke språkformen, men at artikkelen også er framifra sett både fra et vitenskapelig og journalistisk synspunkt.

I alle høve har ikke protestene uteblitt, for det er nok ikke slik de mest konservative på den fløyen har tenkt seg å praktisere «fri sprogutvikling».

Riksmaálsforbundets formann, J. B. Hjort, har nå «taget pennen udi sin hånd» for å forsvare ORDETS redaktør. (ORDET nr. 4-1967). Dette forsvaret er en interessant kasus i Riksmaálsforbundets 60-årige historie.

Jakob Skauge.

Vil den gamle litteraturen dø?

Hva skal det bli til med den gamle litteraturen vår når språket blir forandret? Vil ikke våre rettskrivingsendringer føre med seg at det oppstår en avstand mellom oss og den gamle litteraturen, noe som igjen vil føre til at vi mister føelinga med fortida vår og med våre eigne føresetnader? — Slike og liknende spørsmål blir ofte reist. Riksmålsfolka ser ut til å meine at vi kan avverge faren for

dette ved å stabilisere rettskrivinga og på den måten slå ei bru mellom fortid og nåtid. De meiner også at rettskrivingsendringene i Norge har skapt ei kløft mellom den gamle litteraturen vår og de nye slektene. Mange og harde er de orda som, særlig etter 1938, har falt om den «vandalismen» som har vært dreven med klassikerne våre.

Det ville være ille viss det var

den språklige utviklinga i Norge som satte et skille mellom de nye slektene og tidligere tiders litteratur. Men vi må se i auga at et slikt skille fins. Unge mennesker har ofte vanskelig for å få kontakt med eldre litteratur. Likevel er det for lettvin å dra den slutninga at det er rettskrivingsendringene som har skylda. Vi veit nemlig at også i land med stor språkstabilitet har de samme fenomenet.

Rett nok skriver J. B. Hjort som vanlig noe diffust om «statlige autoritære og autoriserende påbud om hvorledes det norske sprog skal være». Om J. B. Hjort ville være saklig korrekt, burde han skrive: — «det offisielle norske sprog».

(Men når det gjelder normering av det offisielle språket, er det ingen avgjørende skilnad mellom Norge og en rekke andre kulturland, der språket er et kontroversielt spørsmål. Dette er nok også J. B. Hjort fullt klar over, om ikke alle riksmålsfolk er det.)

I sitt forsvar for ORDET's redaktør sier advokaten at «vi har en lang tradisjon i Norge for at forfattere har eksperimentert med det norske sprog. Den går helt tilbake til Wergeland.»

J. B. Hjort innrømmer også at Bjørnsons språkbruk ikke alltid var «autorisiert riksmål».

«Noen av eksperimentene er det kommet gode ting ut av,» sier advokat Hjort, «de er blitt etterlignet, andre har vært mislykket, de er blitt glemt. Denne eksperimentering har bidratt til å forme det sprog vi har. Prosessen er den vi har kalt «fri sprogutvikling».

Det er verdt å merke seg at formannen i Riksmålsforbundet stiller seg *positiv* til det han kaller «eksperimentering med det norske sprog», det som andre vil kalte positiv språkdyrkning. Så vidt jeg skjønner, har vi også her fått en ny definisjon på «fri sprogutvikling»,

— det er blitt mange etter hvert. Det viser også følgende avsnitt eller spørsmål til alle som protesterer mot at professor Gjessing har fått beholde sin personlige språkform: (Spørsmålet er stilt i typisk J. B. Hjort-stil!)

«Spørsmålet er da om ORDET's redaksjon i dag, i allfall så lenge riksmålet

ifølge Vogtkomiteens forslag om rehabiliteringen av riksmålet ikke er gjennomført, av prinsipielle grunner må lukke

spaltene for enhver artikkel som ikke er skrevet på rent riksmål, selv hvor artikelen ellers er god.»

På dette spørsmålet svarer advokaten

«Jeg tror en slik holdning ville være uklok. Den ville virke intolerant. Den kunne betraktes som en karantenebestemmelse innført av ubegrunnet frykt for smittefare. Og den vil bryte med det prinsipp som står utenpå hvert nummer av ORDET: «Tidsskrift for fri sprogutvikling».

Med dette svaret har i grunnen J. B.

Hjort retta en alvorlig og rettferdig anklage mot den språkbevegelsen han sjøl er formann for.

De spørsmål en imidlertid kan stille seg, er om advokat Hjorts ord om hva som egentlig er klokt, er et uttrykk for *taktikk*, eller om hans appell til riksmålsfolk om å tåle andre ordformer enn sine egne, innleier en *ny kurs* i Riksmålsforbundet og en ny praksis i alle de høyreavisene som hittil har brukt «fri sprogutvikling» bare som et politisk slagord.

Det får tida vise.

**Til ungdom med
reiselyst:**

Sjå framande stader — men helst noko betre førebudd enn denne karen. Du kjem lenger og du får oppleva meir dersom du gjer førebuingar til turen.

Gjennom planlegging og jamn sparing kan tankane dine om alle tiders ferietur verta røyndom.

**Nuoraide gæin læ
játtinmiella.**

Oai dnit amas báikiid — muttu fal buorebut rák'kanemiin gá duot álbmáš. Dán áll'et guk'keliida ja bæsat ænet oai'dnit dalle gá ávdalgittii rák'kanat mátki.

Lágadallamiin ja jám'mát sestuvašvuo-dain mättát dán duottandakkat jurda-šuvvun buot háv'-skimus ferie-mátki.

Poas'ta-sæs'tobáŋkos læ dat ávdasvás'tádus atte ruðat mat læt poas'tasæs'tobáŋ'ko-girjis, æi álgus-mák'sujuvvu gæsa æi galga.

**Til ungdom med
reiselyst.**

Se fremmede steder — men ikke riktig så uforberedt som denne karen. Du kommer lenger og du får oppleve mer dersom du har forberedt turen.

Gjennom planlegging og regelmessig sparing kan du virkeligjøre planene om alle tiders ferietur.

Muite atte Poas'tasæs'to-báŋ'kui læ ál'ki ruða čák'ket.

Báŋ'ko mii læ buokkaid álanmuddos.

Shakespeare og hans samtidige er vanskelig lesnad for unge engelskmenn. Når det gjelder vårt eige land, kan vi få sakal belyst ved å undersøke forholdet i tida før 1907, året for den første rettskrivingsendringa, da skriftspråket vårt begynte å komme på gli. Før hadde det vært stabilt i over hundre år. Likevel var salmeskatten vår blitt forelda. Etter 1850 blei det reist stadig sterkere krav om revisjon av salmene, et krav som til slutt førte til at Landstad laga

ny salmebok til erstatning for gamle Kingos.

Salmene er et interessant studiemne i denne sammenhengen. Innholdet er jo tidlaust, så det kan ikke bli forelda. Når skriftspråket heller ikke forandrer seg, burde alle salmer, samme hvor gamle de er, virke like moderne. Men slik er det altså ikke. Studiet av salmene har også den interessante fordelen at den gradvise foreldinga lar seg registrere. Fleire og fleire salmer vil med tida bli ligg-

ende som dødvekt i salmeboka, uten å bli brukt i menighetslivet, slik at det til slutt blir påtrengende med revisjon.

Omvendt kan vi konstatere at det er ikke først og fremst de gamle språkformene som gir den gamle litteraturen et alderdommelig preg og gjør den meir eller mindre utilgjengelig for oss. Vi kan foreta ei mekanisk «språkendring», det vil her si ei overføring til moderne rettskriving hos for eksempel Wergeland og Welhaven, men det vil ikke forandre noe på denne saka. De vil være like vanskelige tilgjengelige samme hva rettskriving vi utstyrer dem med. Saka er at grunnen til litteraturforelding har lite å gjøre både med rettskriving og innhold. Den ligger djupere og på et anna plan.

Hva kommer det så av at litteraturen blir forelda? — Vi skal her prøve å gi et svar og skal da i hovedsaka holde oss til den framstillinga av emnet som er gitt av den danske kritikeren Sven Møller Kristensen i hans bok «Digtingens teori» (Gyldendal, Kbhn. 1958).

Når en dikter blir godkjent av publikum, henger dette sammen med at dikter og publikum har et felles forestillingsliv, som blir aktivisert hos begge parter ved samme ord og vendinger. Publikum gir på dette grunnlaget «konseksjon» til dikteren, sier Møller Kristensen. Men vårt forestillingsliv er for størstedelen en funksjon av den kulturforma vi lever under, og kulturen er aldri statisk, men er under kontinuerlig forandring og forvandling. Og vårt forestillingsliv forandrer seg i takt med kulturen. Etter som tida går, vil det såleis foregå ei forskjyvning mellom forestillingslivet hos publikum og det forestillingslivet som rår i

den gamle diktinga. Publikum vil da dra sin «konsesjon» tilbake, og diktinga vil dø.

Dette er ei grov skissering, men det er vanskelig å komme saka nærmere. Forskyvninga er nemlig en funksjon av heile vårt kultur-mønster, som er et uhyre innvikla, subtilt og ofte lite konkretiserbart fenomen. Stundom kan vi kanskje prøve å årsaksbestemme forskyvninga. La oss ta Nordahl Bruns dikt «Norges skål». Der kan vi konkret peike på at vårt forestillingsliv er annleis enn hos dikteren, og likeeins antyde grunnen til det: Sannhetssøkende historie-forskning har lært oss at det er uriktig å se på vårt land som «kjempers fødeland». Uttrykket er et symptom på den leitinga etter nasjonal identitet som var nødvendig på den tida, men som nå bør være et passert stadium. Og når det gjelder å tømme skåler, vel, det gjør vi nok enda, men ikke i en slik regi. For i mellomtida har vi hatt Asbjørn Kloster og avholdssaka, og vår holdning til alkoholen er ikke lenger prega av mystisk venerasjon, men av medisinsk og sosiologisk vitenskap. Kong Alkohol er, trass i bruk og misbruk, blitt en del redusert og pjusket. I alle fall, og det er vel hovedsaka, har ikke skåltømmingen lenger preg av rituell handling, som tilfellet var på dikterbispens tid. Våre forestillinger stemmer stutt sagt ikke lenger med dikterens, og diktet er dødt for alle seriøse formål.

Men i de fleste tilfelle kan vi ikke gi noen egentlig forklaring, i allfall ikke uten å ta dybdepsyko-logien til hjelp. Hvorfor var ordet «søt» (sød) så populært i religiøs dikting for to—tre hundre år sia, og hvorfor er det umulig nå? (Vi kan til nød synge «I denne søte

juletid», — men når Peter Dass synger «Søteste Jesus, jeg ville så gjerne» — da nekter vi å være med lenger.) Vi kan jo si at Barokken elskar det svulstige uttrykket, og vi kan si at ordet har skifta valør og meir slikt, men det blir bare halve svar. Ei tilfredsstillende forklaring, det vil si ei forklaring som setter fenomenet i skikkelig relasjon til andre, kjente fenomen, kan vanskelig gis. — Slik kan vi ta den gamle diktinga for endes. Kingos salme «Sorgen og gleden de vandrer til hope» (Landstad rev. nr. 181) stemte i si tid menigheten til høgtid og andakt, men nå stemmer den bare til smil. Og her er vi ved et poeng: Forskyvninga går i regelen i retning av det komiske. Som når vi ser gamle hatte- og bilmodeller.

Dette fører igjen med seg at størsteparten av den gamle litteraturen avgår ved døden som publikumslitteratur. Den har interesse bare for spesialisten, den lærde. To typer litteratur vil likevel overleve. For det første den eminente litteraturen, Shakespeare Wergeland, Ibsen. Heller ikke den vil være fri for utilsikta komiske element. (F. eks. Wergelands «Følg Kaldet»: «Ørkner, tusind mile lange tusind brede, *tordnede af Løvers vrede*»). Men slik biter liksom ikke på den virkelig store diktinga. Det inntrykket denne diktinga gjør på oss, er så veldig, så fylt av skjønnhet at den slår bru over alle avstander i tid og trasser alle forskyvninger i forestillingslivet. Den komiske effekten preller av, blir bare skjønnhetsflekker som framhever verdien.

Den andre typen som overlever, er den som er komisk etter sine intensjoner, som Holberg og Wessel. Her opplever vi til med at

den komiske forskyvninga uthever intensjonene og fører til auka effekt med tida, stundom i så høg grad at eventuelle alvorlige element kan bli heilt nedgrodde av komikk og diktverket blir *bare* komisk, også i sine seriøse partier. Det er en fare som alltid truer «Jeppe på Bjerget» når stykket blir spelt i Holbergs språk. Og, her er vi ved et punkt som vi skal komme tilbake til seinere: Dikterens intensjoner kan en da få klart fram att ved å gå til ei radikal språklig omstøyping, slik det blei gjort da «Jeppe» blei spelt på nynorsk. Det komiske elementet blei da redusert til sin opphavlige dimensjon, og Jeppe steig fram for oss som det patetiske medmennesket han også er, både med menneskets evne til å fornindre seg og til å heve seg over fornedringa.

Dette gir oss en peikepinn om hva som kan gjøres med den gamle diktinga for at den skal bevare livskrafta si. Først må vi likevel slå fast at en stor del av den gamle diktinga er ubotelig forelda som publikumslitteratur. Tida sjøl foretar et «naturlig utvalg», og bra er det. Med poesien, den bundne forma, er det heller ikke stort vi kan få gjort. Med prosaen er det annleis. Den kan omskrives radikalt, slik at diktverket kan leve.

Dette er ei sak som peiker ut over det egentlige norske språk-spørsmålet, som i hovedsaka bare gjelder justering av bøyning og stavemåte. Men saka er, av ymse grunner, blitt innfiltrert i språksaka vår, og blir ofte gjort til et hovedpoeng. Det er synd, for denne saka er et kulturspørsmål som burde løyses fra den lidenskapelige atmosfæren som i regelen følger med språkdebatt. Normaliseringa, omstøypinga eller hva en nå

Målreising 1967

Eit debattopplegg

Tilrådinga frå den målpolitiske programnemnda til Noregs Mållag ligg no føre i bokform. Furrenemnda har teke grunnlaget for språkstriden opp til ny vurdering, og boka gir eit breitt opplegg til debatt — i og utanfor nynorskleiren.

Kr. 12,00

I billigbokserien Orion Debatt.

Det Norske Samlaget

FRIDA ANDREASSEN ETTF.

SKEI — SURNDAL

Kolonial — Kortevarer — Manufaktur

vil kalle det, av eldre litteratur, er ikke bare et språkradikalt rydningsarbeid. På lengre sikt er det heller et konserveringstiltak. Vi kan på denne måten styrke og holde oppe kontakten mellom klassikerne og det lesende folket, helst

et så breitt lag av folket som mulig. Vi har ikke råd til å la våre nasjonale åndsverdier ligge på lit de parade i hellige hallar med til gjenge bare for et fåtall spesialister.

I parentes kan vi skyte inn at

dette er noe de fleste sakkyndige veit, og delvis tar til følgje, også de som hyller den motsatte teorien. André Bjerke har omstøypt stilten hos Kielland. Han gikk til med lengre i den retningen enn Norsk språknemnd — ut fra pietetskjensle for dikteren — var veldig til å gå. (Om dette — se Syn og Segn 4/62). Nå skal det sies at Kielland er ikke den som trenger mest omstøyping. Trass i de sirlige rokokkovendingene er språket til Kielland merkelig moderne. Heilt annleis er det med en annen av våre klassikere, Jonas Lie. Hans underlig knudrete prokuratordansk har gjort ham nokså utilgjengelig for det yngre slektleddet. Ragnar Førsunds omstøyping av Lies stil i skoleutgava av «Livsslaven» var et nybrotsarbeid som lova godt, og burde vært følgt opp også i andre verk av Lie. Dessverre blei det ikke slik. Seinere utgivere, f. eks. Per Skansen, har gjort sitt beste for å ta livet av forfatteren ved å presentere han i ei språkform som ligger altfor nær hans eiga. En liten prøve viser dette klart. — Skansen: «Dette var nå lengst blitt gjentatt til kjede, og Silla stod for at de skulle gå annetsteds hen, hvilket da under Jørgines ledelse førte til en tur rundt om festningen.» — Førsund: «Til slutt var de blitt lut lei av dette, og Silla ville at de skulle gå et annet sted, og med Jørgine som fører gikk de en tur rundt festningen.» — Alle vil her kunne se at Førsunds forming er god, mens Jonas Lies eiga forming ikke lengre er antakelig for et vanlig publikum. Og det er synd, for Jonas Lie er en av dem som burde få leve. Denne merkelige dikteren vil alltid ha noe å gi.

Jeg sa at denne saka ikke har noe å gjøre med språksaka vår.

Indirekte har den det likevel. Rett-skrivingsendringene våre har ført med seg at vi ikke lir av slik steril pietet for gamle former — i alle fall ikke i samme grad — som i de fleste andre land. Vi står derfor i den særstillinga at vi kan få gjort noe, vi kan gå til aktive motangrep mot den devalueringsprosessen som tida setter i gang med diktina. Den situasjonen bør vi nytte oss av til å holde våre gamle diktere levende for et størst mulig publikum.

Riksmålsforbundets gallup

Av Jakob Skauge

Hvor mye galluper og folkeavstemninger egentlig er verdt, vil avhenge av spørsmålas resp. voteringstemaets art. Viss det går an å stille enkle ja/nei-spørsmål som dekker heile det relevante sakskomplekset, er saka egna for Gallup, i motsatt fall ikke. Språksaka, med sitt vide spektrum av mangfoldige implikasjoner, er lite egna. I en enquête om folkeavstemning over språksaka sa såleis høgsterettsjustitiarius Emil Stang: «Jeg kan vanskelig tenke meg noen sak som er mindre egnet for folkeavstemning.» Det er ord som tåler å tenkes over.

Riksmålsforbundet har nå komme med en Gallup om språksaka. Først et par faktiske merknader: Sp. nr. 2 lyder: «Skal foreldrene ha rett til å velge språkform for sine barn?» Spørsmålet er i alle tilfelle galt stilt, for foreldrene har alltid hatt rett til å delta i folkeavstemning i kretsen over skolespråket. Saka ville stått litt bedre for Riksmålsforbundet viss spørsmålet hadde vært supplert med fyldige og korrekte opplysninger, som kunne gitt intervjuobjekta saklig informasjon om hva de egentlig skal ta standpunkt til. Men det vesle supplementet som fins, er villeiende. Retten til folkeavstemning i kretsen blir ikke nemnt. Det blir bare opplyst at «Hittil har skolestyret avgjort dette».

Sp. nr. 6, «Skrivemåten av private eiendommers navn». Også her er de supplende opplysningene villeiende. Leseren må få det inntrykket at staten

i sin maktbrynde tiltar seg rett til å fastsette *namnet* på egedommen, til og med namnet på private hytter! (Sitat: «— eller bør navnet fastsettes av Departementet i samråd med offentlige navnekonsulenter?») Det som ikke blir opplyst, er at eigeren etter gjeldende norsk lov er suveren når det gjelder fastsetting av namn på egedommen sin. (Skylddelingslov av 20. aug. 1909, § 24, første ledd). Det staten synes den må ha rett til, er i samråd med eigeren å fastsette *stavemåten* av namnet i statens eigne dokument. (Samme lov, fjerde ledd.) Motiveringa for dette burde være innlysende: Staten har ansvar for kartverk, matrikkel og andre offentlige dokument, og må, for å unngå forvirring, kunne kreve et visst minstemål av ortografisk konsekvens i sine eigne dokument.

Allerede dette, de faktiske opplysnogene som blir gitt eller utelatt, gir misstanke om at gallupen må gå kraftig i riksmålets favør. Det gjør den da også. Det er vanskelig å vite hva medlemmene av Gallupkomiteen (viss en slik komite fins) har meint med slike spørsmål. Hva kan de ha meint med å gi folk den groteske feiloppfatninga at de ikke sjøl kan sette namn på de kjære hyttene sine? Spørsmålet — og svaret — har i alle fall ingen ting å gjøre med språksak.

Også når det gjelder formen på spørsmåla, melder innvendingene seg i hoptall. Psykologene har peikt på at visse ord har en bestemt «aura», en avskyaura eller en tiltrekningsaura. Dersom auraord blir brukt, vil begrepet — i alle fall hos den ukritiske leseren — bli tilslørt av usaklige, følelsesladde forestillinger som vil hindre saklig vurdering. Dette veit reklamefolka, og nyter seg av det (Jfr. Vance Packard: «The Hidden Persuaders») Riksmålsfolka burde også vite det. Skulle gallupen fått saklig tyngde, burde auraord mest mulig vært unngått. Det er ikke gjort. Tvert imot, får en vel si. Såleis har «forbudt» en sterkt avskyaura i vårt land. Det burde f. eks. vært mulig å finne ei anna form på sp. nr. 1: «Bør tradisjonelle riksmålsformer forbys?»

Den viktigste innvendinga ligger likevel i Emil Stangs fyndige svar: Saka egner seg rett og slett ikke til Gallup. Det er faktisk umulig å forme enkle ja/nei-spørsmål som fanger tilnærmedesvis inn heile spektret. Spørsmålet må begrense seg til ei enkelt side av saka og utelukke

andre, som kanskje er like viktige viss en tilsikter ei ansvarlig holdning til saka. Typisk såleis er sp. nr. 2 (referert ovenfor). Foreldras forhold til barna blir her isolert fra resten av sakskomplekset, slik at et uinformert intervjuobjekt vil oppfatte det som om dette er heile saka. Men det er det jo ikke. Hadde det vært så enkelt, ville det ikke vært noe å spørre om, for saka ville ikke ha eksistert, eller den ville vært ute av verden for lenge sia. Saka har uhyre mange implikasjoner, m.a. økonomiske, som Dagbladet tidligere har påvist. Skulle et slikt spørsmål ha verdi, burde det suppleres med kontrollspørsmål som kunne vække motforestillinger, f. eks.: «Er de villig til å betale høgre skatter for å tilfredsstille folks ønsker i språkstriden?» Eller, som Dagbladet var inne på: «Vil De godta ei ordning som medfører at de handikappa får mindre løvvinger p.g.a. auka utgifter til språkkløyving i skolen?» — Det er grunn til å frykte at dette siste blir det mest relevante av alle spørsmål som kan stilles i denne saka.

Til sp. nr. 6, om stadnamn, kunne en vække motforestillinger ved f. eks. å spørre: «Ønsker De at hvem som helst skal få lov å rote med skrivemåten i det offentlige kartverket vårt, slik at det blir umulig for turgåere å bruke kartet?» — Jeg skynder meg å tilføye at dette spørsmålet er ikke stilt i alvor, for det insinuerer sakskomplekset på utilatelig måte og er derfor usaklig, men neppe meir usaklig enn Riksmålsforbundets spørsmål om samme sak. — Og så bortetter. Nei, dette var en skral gallup.

Om å tale dialekt.

Av lektor
Torkel Magnusdal.

Ifølge en artikkel i nynorskavisa «Fjordabladet» som kommer ut på Eid i Nordfjord, uttalte lege Einfrid Grønvik i et innledningsforedrag på Noregs Mållags landsmøte i sommer at det ofte er synd i folk som reiser ut og bytter mål, som de så gjør seg latterlig med heime. De mangler sjølkjensle

eller sjølvørnad. De fleste bygdefolk som drar til byene, bytter mål i noen monn, ofte fordi de har ei kjensle av at bymålet er likere enn bygdemålet. Men folk som er trygge på seg sjøl, bryr seg lite om hva andre sier. De med lite sjølkjensle derimot våger ikke å stikke seg ut, de prøver å ta etter bymålet, uten å skjonne at de da stikker seg enda mer ut, fordi de knoter.

Så langt «Fjordabladet».

Det er i sannhet et vanskelig tema foredragsholderen er inne på der, og mangt et bygde- og småbymenneske får føle problemet på kroppen når de kommer inn til hovedstaden eller en by som Bergen. Skal de tale heimemålet og risikere å bli misforstått med mye oppigjenspørring og forklaring, eller skal de underkjenne dialekten for å bli forstått? Sjølsagt skal de tale så de blir forstått, men de behøver ikke derfor å gi opp *alt* som hører heimemålet til. Om dette uttalte reisesekretæren i Noregs Mållag Ellen Marie Svea i et intervju i «Fædrelandsvennen» i Kristiansand S 6/3-67. Ho har normalisert bygdemålet en del og lukt ut klumpete uttrykk og retta på det som er språklig uriktig. «**Dersom alle bygdefolk la vekt på dette, ville det snart bli farge og flyt på talemålet blant innflyttarane til byane.**» (Uthevd her).

Dette er ord som alle bygdefolk bør legge seg på hjertet. Skjær ut det som er vanskelig å forstå i dialekten, og ta vare på det som er det normale i de fleste dialekter i landet. Og det normale i norsk talemål er a-ord, som hytta, heia, elva, bygda osv., a-verb som han kasta, dyrka, visna, fiska, bada osv., og diftonger som i bein, stein, hauk, gauk, røyk osv.

Om a-orda skriver riksmålsman-

nen rektor Gorgus Coward i sin Riksmålsgrammatikk (Universitetsforlaget, Oslo 1959) på side 54: «**I dagligtale vil i bestemte situasjoner de fleste nordmenn, også de som avgjort regner seg som tilhengere av riksmål, bruke tre kjønn.**» Og på side 55 skriver han: «**Det er ganske klart at riksmålet ikke kan stenge a-formene ute.**» (Uthevd her).

De a-orda som er nevnt — hytta, heia osv. — er obligatoriske i bokmål, og det er også de aller fleste i Øverlands riksmålsordliste. **Da er de altså ikke dialektord, men normalt, dannet talespråk.** Dette bekreftes også av Øverland i forordet til Riksmålsordlista hans. Der sier han: «Vår ordliste bygger på levende, dannet dagligtale og på riksmålets skriftlige tradisjon».

A-orda er etter hvert tatt atskilt i bruk, det kan en høre i radio og fjernsyn. Mange bruker a-ord uten å tenke over det, mens andre går bevisst inn for dem. **A-verb** som kasta, dyrka, fiska osv. har ikke slått slik igjennom i det offisielle talemålet, og det er underlig, for de er hovedformen i bokmål sidestilt med de gamle formene — kastet, dyrket, fisket osv. Det er som folk kvir seg for å bruke dem, enda om de har dem i dialekten sin. Vi får håpe at det er noen, og etter hvert flere og flere som tør bryte med gammalt vanegjengeri og være naturlige også her.

Diftongorda derimot har slått ganske bra igjennom, og de finnes da også i stort utvalg i Øverlands riksmålsordliste, så det er altså dannet talemål.

Og disse 3 karakteristiske trekk ved det norske talemålet står ganske sterkt i litteraturen. Johan Bojer bruker dem i mange av sine

romaner, f. eks. Den siste viking. Det samme gjør forfatterne Andreas Markusson, Magne Østby og flere andre. Også i vitenskapelig litteratur brukes a-verb. Men trass i all denne solide forankring i norsk tale- og skriftspråk er der en del mennesker som nesten rygger tilbake når de hører disse 3 trekk brukt. Ofte bruker de dem sjøl, men likevel betrakter de dem som vulgære, simple. Verken på kontorer eller i forretninger hører en dem, sier de, og da er de ikke dannede. Dette kan diskuteres. Men svært viktig her er at viss en lytta til det talespråket kontor- og forretningsfolk bruker når de slapper av i lunsjpausen, eller når de går heim fra arbeidet, ville en kanskje få et anna syn på saka. Da taler nemlig de fleste mennesker et naturlig språk. Ja, til og med selveste formannen i Riksmålsforbundet, høgsterettsadvokat J. B. Hjort, har det på denne måten. I et foredrag i Kristiansand S. uttalte han ifølge referat i høgreavisen «Chr.sands Tidende» 30/10-64: «**Jeg bruker et sprog når jeg er på jakt som er forskjellig fra det jeg taler i høyesterett.**»

Det er ganske interessant å få høgsterettsadvokatens egne ord for at de mange år ved skranken ikke har greidd å venne ham heilt av med å være naturlig. Det var bare å ønske at han ville være naturlig også i retten. Ellers er det vel formannen i Riksmålsforbundet Andre Bjerke har tenkt på når han i boka si «Dannet talesprogs» (Riksmålsforbundet, Oslo 1966) skriver på side 90: «**Det er ikke meningen at man alltid skal snakke dannet. Selvsagt må enhver ha lov til å slappe av i sin dialekt.**»

Det må være hyggelig for høgsterettsadvokat J. B. Hjort å få en

forsvarsadvokat i herr Bjerke.

Men her må det i all rettskaffenhetens navn være tillatt å spørre: Hvorfor ikke godkjenne det språket som den aller største delen av det norske folk i by og bygd bruker, som «dannet» norsk talemål? Hvorfor drive all denne språklige dressur, når den allikevel ikke fører lenger enn til at formannen i Riksmåls forbundet taler naturlig når han er privatmann. Hvorfor ikke gi de 3 karakteristiske trekk ved det norske talemålet — a-ord, a-verb og diftonger — status som dannet språk? De er naturlig for storparten av det norske folk (bergenserne stadig unntatt), hvorfor da ikke ta dem i bruk.

Her kan folk i ledende stillinger gjøre et prektig arbeid. Lærere i alle skoleslag fra barnehager opp til høgskoler og universiteter, foredragsholdere i radio og fjernsyn, stortingsrepresentanter, artikkelskribenter og mange flere. Menigmann bør en ikke vente så mye av her, der er så mange forhold som spiller inn, men nynorskfolket, som ser av statistikken at nynorsken er på hurtig marsj ut som opplæringsmål i den norske skolen (1945 var det 34 % nynorsk, 1955 — 27 %, 1965 — 20 %, og i dag 19,4 %) bør tenke alvorlig over dette. Gjør som reisesekretæren i Noregs Mållag, luk ut klumpe uttrykk og det som er språklig uriktig, og bruk det som er naturlig, norsk talemål. Stå ikke foran disken i et storbymagasin og snakk om «Puten til hytten på heien, Jenten badet i badedrakten, Luen trenger han på jakten osv. Vær naturlig og si — Puta til hytta på heia, Jenta bada i bade drakta,Lua trenger han på jakta osv. **Det er dannet norsk talemål.**

Bokmål-nynorsk-samnorsk

av Ragnvald Berli

Lektor F. Magnusdal har i nr. 1 av bladet i år ein artikkel der han beint fram går laus på Noregs Mållag fordi det *er til*. Når nynorsken går tilbake som skulemål, kan målorganisasjonen like godt gje opp først som sist!

Synsmåten fortener eit svar frå oss som er både nynorsk-samnorskfolk. Det er for det eine altfor gammalt å tale om slagordet «einaste riksmål i landet». Den fana er lagt ned for lenge sidan, og dei som ennå held henne oppe, får ikkje Magnusdal med i Sp. Samling, trur eg. Koths og Bergsgårds innvendingar mot nynorsken for å vere for mykje vestlandsk farga høyrer og soga til. Rett nok betyr a-ending i infinitiv ein klamp om foten for nynorsk mange stader, men landet *er* geografisk målkøyvt på denne endinga, så det er ikkje greitt. Vi måtte faktisk ha lærebøker med både e- og a-ending.

Nå står vi på 1938 grunnlaget og læreboknormalen av 1959. *Koht gjennomførte sin reformasjon av nynorsken*, og sidan har utviklinga gått eit steg lengre: Vi har m. a. godtatt «be-» og «an-» orda. Det er nynorsken som har ofra mest på samnorskens alter i etterkrigsåra. Bokmålet har tvertom fått att ein del av sitt tvilsame arvegods.

Skal det bli språkleg samling, må statsmaktene med fast hand føre tilnærminga vidare. Men då må det vere to språk eller språkgrupper å tilnærme. Dei vil bære kreve å ha sin organisasjon lenge ennå. Språklig Samling burde først og framst ha samla alle i ingenmannsland; dernest fått tilslutting frå både bokmålsfolk og nynorskfolk, som vedkjerner vegen vi må gå. Språklig Samling har ikkje fått den kjempetilslutting som organisasjonen burde havt. Han bør ikkje av den grunn leggast ned, for sjøloppgjeving er inga god løysing.

Det er ikkje Noregs Mållag som hindrar samnorsken i å vinne fram, og det ville hjelpe saka lite om samskipnaden pakka saman. Språklig Samling ville knapt få mange fleire medlemer for det. Dei konservative, dei vaskekte nynorskfolka ville i alle høve bli att og føre ein strid som svarar til den «rigsmåls»-folket fører. (N.B. Heiter det sprog, må det vel og heite rigsmål?) Det som hende i Noregs Mållag på årsmøtet i Førde 1957 var at leiinga gjekk over til dei som vil eit sams skriftsmål i landet. Det skulle ikkje komme på tverke for Språklig Samling, men tvertom vere ei vinning.

Mye samnorsk i bokmålteksten

Av lektor Torkel Magnusdal

Gjenfortellinga til realskoleeksamen 1967 var kanskje i letteste laget, det var i allfall flere sensorers mening. Den handla om ei ulykke på fjellet, og med ulykkespåska i år i frisk erindring falt det ikke vanskelig for elevene å få tak på innholdet. Små misoppfatninger var der nok i enkelte besvarelser, men noen direkte misforståing kom i allfall ikke jeg over.

Når der da ikke blei flere m-er i nynorsk i de klassene jeg var med og sensurerte, var nok grunnen kort og godt den at bokmålselevene ikke beherska nynorsk. De bøydde substantiver, adjek-

tiver og verber galt, de brukte dialektord og dialektformer som ikke er tillatt i nynorsk, og de uttrykte seg klosset. Grunnen til dette kan kanskje i enkelte tilfeller søkes i mangelfull undervisning, men av atskillig større betydning er det at bokmålselevene i realskolen vanligvis leser heller lite nynorsk litteratur. Nynorske aviser og ukeblad støter de nesten aldri på, og nynorske tidsskrifter ligger ofte for høgt for dem. Tilbake står nynorske bøker, men av dem er ikke så mange som interesserer en bokmålselev i realskolen. Resultatet blir da at de — og det gjelder dessverre mange gymnasister med — ikke blir dus med nynorsken.

Da er situasjonen en heilt annen når det gjelder nynorskselevene og bokmålet. Hver dag møter de bokmål, i aviser og ukeblad, ja, ikke minst ukeblad om pop og jazz og mye mer, i bøker, film, radio,

fjernsyn osv. Det er da ganske naturlig at de behersker bokmål, og ofte får topp-karakterer i dette faget. Og når så bokmålteksten inneholder så mye god samnorsk som tilfelle var i år, faller det enda lettere for dem å oppnå en god karakter. Her er noen prøver på gode samnorske ord og uttrykk: *Snøras, fjellstua, heia, ei av damene, ei lita stund, vidda, den skadde dama, bleik, (de) drog henne ned til bygda, der legen, det leita på, bremsinga* osv. Til dette kommer former som: *seinere, sjølsagt, den skamfarte ryggen* osv.

Det mest interessante og oppsikts-

vekkende er at tekstforfatteren har brukt et a-verb som *det leita på*. For nynorskelevene faller dette heilt naturlig, og enda naturligere ville teksten ha blitt om a-verba var blitt gjennomført fullt ut. Da ville en ha fått former som — takka, minka, varma, venta, rigga til osv. istedenfor det unaturlige — takket, minket, ventet, varmet, rigget til osv. Og en må ikke glømme at a-verb er ikke mer eller mindre tillatte sideformer, de er hovedformer så gode som noen.

Dette synes jeg nynorskelevene bør være oppmerksomme på — og kreve gjennomført.

stiller seg til artium etter i gymnasiet å ha benyttet de valgfrie former for rettskrivningen (det radikale landsmaal eller bokmaal), ikke behøver at avlægge nogen skriftlig prøve i det andet maal». Den ideen som Språklig Samling har lansert om dette emnet, er alt-så ikke ny, men feirer i år femtiårsjubileum.

Underskrevne synes særlig at første delen av boka — innleininga om en vil — er verdifull. Den handler om vitskaplige synsmåter på, og prinsipp for normering. Emnet er vanskelig å framstille populært, men Gundersen har greidd det. — Og hvor ofte ser vi en vitenskapsmann som kan framstille et vitskaplig emne slik at ikke-fagfolk også kan lese det uten større vansker? Alle som er interesserte i vår språksituasjon og vil vite hva de snakker om, bør lese denne innleininga.

Det en kanskje kan kritisere ved boka, er at tida før 1907, med Ivar Aasen og Knud Knudsen, har fått noe stor plass, til fortengsel for ei drøfting av forholda i vår tid. Det en særlig sakner, er ei drøfting av bakgrunnen for Vogt-komiteen. Det ville vært interessant. Men tida er vel ikke moden enda. For det første må en da antakelig dekke et vidt og innvika sosiologisk felt, som vi enda bare så vidt kan skimte konturene av. For det andre burde en ha greie på hva Einar Gerhardsen og Helge Sivertsen snakka om på kammerset etter at staten tapte saka mot Smebye. Og om den saka har vi enda bare gjetninger.

Alle som ønsker opplysning om språket vårt, om rettskrivningsreformene, om de ymse synsmåtene på disse reformene — både for sin eigen del og for å stå rusta i en diskusjon, bør lese boka.

Jakob Skauge.

Dag Gundersen:

Fra Wergeland til Vogt-komiteen

(Universitetsforlaget)

Litteraturen om rettskrivningsendringene har hittil i altfor høg grad vært prega av partisansynsmåtar. Nøktern, saklig litteratur, som har til formål å spreie upartisk opplysning om saka, og bare det, har så å si glimra ved sitt totale fråvær. Kanskje er det et tidenes tegn at slik litteratur nå begynner å komme. Trass i den illsinte og høglydte gøyginga frå riksmålsleiren er det kanskje en god del av folket — vi får håpe den største — som ønsker å fjerne seg frå partisangrappene og sjå saka frå kjølig avstand. De er våre folk, så vi i Språklig Samling har grunn til å helse ei slik utvikling velkommen.

De siste to åra har det komme to bøker med nøytral framstilling av norsk språkstrid. Den første var «Language Conflict and Language Planning» av den norsk-amerikanske professoren Einar Haugen. Skjønt heilt nøytral er vel denne boka neppe. Etter mitt skjønn er den også en del uvit-

skaplig i sitt grunnsyn. Haugen har nemlig en tendens til å ville sjå på skriftspråket som et autonomt fenomen, det vil her si et fenomen som lever sitt eige liv uavhengig av menneskelig vilje. Underskrevne meiner at et slikt syn er feilaktig. Vil vi forandre rettskrivinga, så greier vi det også. Vi behøver ikke være slaver av former som en gong er etablert.

Den nye boka som nå føreligger, «Fra Wergeland til Vogt-komiteen», er tvers igjennom nøytral og vitskaplig. Den er en god del mindre enn Haugens bok, truleg bare en tredjedel av dens volum. Den er på norsk, er lettest, og prisen er overkommelig. Trass i at den er så lita, er den merkelig rikholidig, alt av vesentlig betydning har komme med. Ja, en kan til og med våge den påstanden at Gundersen stundom har gjort et utvalg av opplysninger som er meir relevante enn Haugen. Gundersen opplyser såleis at rettskrivingskomiteen av 1917 hadde den planen at «kandidater som frem-